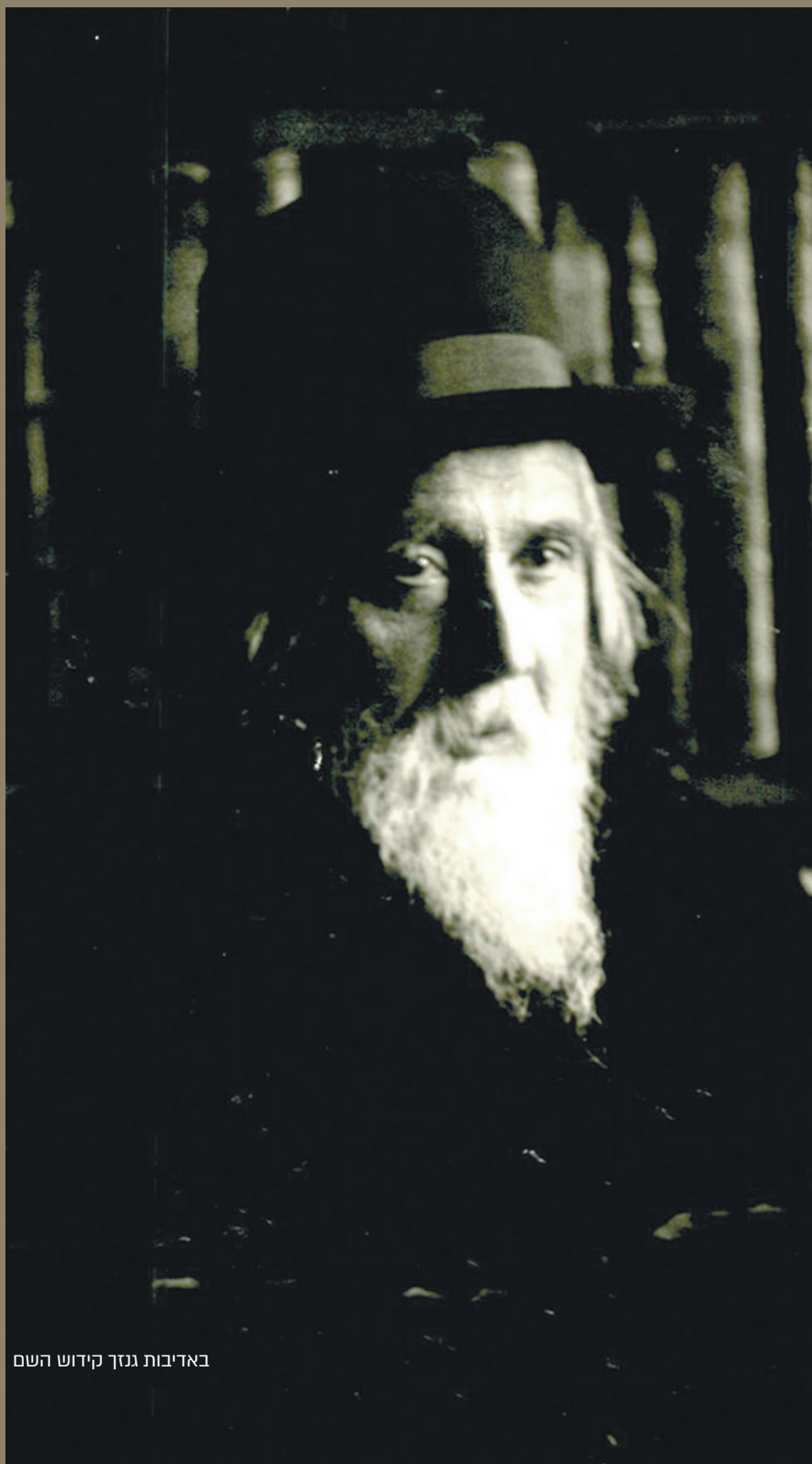

הזכרון הגדול מאדו

באדיבות גנץ קידוש השם

♦ אלול תרפ"ו
— תשפ"ו: מאה
שנה להסתלקות
גאון ישראל מרנא
רבי מאיר שמחה
חכהן זיע"א רבה
של דווינסק, ובעל
ה'אור שמח' וה'משך
חכמה' ♦ 'מוסף
שבת קדש' מגיש,
בפרסום ראשון,
מפנקסיו של תלמידו
ומקורבו הגאון רבי
שפטיה סגל זצוק"ל,
כפי שנרשמו ע"י בנו
הגאון רבי זרחיה סגל
זצוק"ל, ונמסרו לידינו
באדיבות מכון 'נקודה'
♦ קורות חייו, תיאור
תחלואות הנדגות
ורבנותו, על רעייתו
הגדולה ע"ה ואהבת
התורה ובני התורה
שפיעמה בקרבו של
גאון הגאונים ♦

פ. זלצר

בין העילויים שנתלקטו ממקומות שונים, התפתח העלם העילוי אשר לצמאנו ללימודים לא היה גבול, והפך להיות רבן של ישראל שהאיר עיניהם בכל דבר.

"אור שמח צריכים ללמוד"

שאיפה עזה היתה לו להשאיר בהיכל התורה כל ימיו, והזמין לו ד' עזר כנגדו הצדקנית מרת חיה ז"ל שקיבלה על עצמה את כל עול טורח הפרנסה, ופתחה חנות לסחורות בביאליסטוק, ובתנאי שישב באהלה של תורה מבלי שום הפסק ממש. וכך ישב שם מבלי פנות אל איש, לא רצה לענות לשום אדם בדברי שיחה או עצה אלא אך ורק בד"ת, וממש לא יכלו לבטלו מהלימוד ולו יהי מי ומה.

שמעו יצא בעולם, וקיבל הצעות חשובות לרבנות, אולם סירב מחמת אהבתו העזה לתורה. אמנם אשתו הרבנית לא הצליחה במסחרה ובקושי קיימו את נפשם, אבל לא אבה לנטוש את לימודו. וכשמו כן היה - תמיד שמח בכל לב ושבע רצון בחלקו, ומאיר עיני השואלים אותו כהלכה.

בשבתו שם זכה לחבר את ספרו הגדול "אור שמח" על הרמב"ם, שהוציאו לאור אחרי שנים רבות בשבתו ברבנות בדווינסק. ואמר על הספר: "אור שמח צריכים ללמוד", כלומר, אין ספר זה כשאר ספרים הנקנים בראיה בעלמא ובקריאה מתוך רפרוף קל, אלא זהו ספר עיוני המבוסס על ידיעת הסוגיא היטב היטב.

כאן זכה גם לחבר חיבורים על חלק גדול מהש"ס, אשר בזה הראה את רוב חילו בבירור כל שיטות הראשונים והכרעתו בחבילות קושיות והוכחות מהבבלי והירושלמי. ובספרו אור שמח העתיק פעמים רבות מתוך מכמני הפירוש הזה, אבל כולו הלך לאיבוד. ומה שנדפס על הבבות זהו טיפה מן הים הגדול.

בתחילה (היינו עם תחילת כהונתו בדווינסק) התנה, שלא יטרידוהו בשאלות של איסור והיתר, וישכרו מורה הוראה שישב בביתו ויפסוק כל דבר קל, וכל דבר קשה יתיעץ אתו, למען יהא משוחרר ללימוד. אמנם הסכימו לדבר זה אבל לא החזיק הענין יותר מכמה שנים, ונכנס לעבודת הציבור ונשא בעול כל עניני הרבנות בעירו וגם במקומות רחוקים. וכך הפך השקדן הנורא לרב בישראל, ותמיד נאנח שאינו יכול ללמוד, אף שכל המעת לעת התהלך אנה ואנה תפוש ברעיונותיו בש"ס ופוסקים, ולא הסיח דעת מהלימוד אף להגע קט. ותמיד הזכיר את ימיו בביאליסטוק מתוך געגועים עזים, ואמר שאז היה במדריגת 'לומד', וחיבורו אור שמח יוכיח.

החליטו ועד בית הכנסת, שלא יסתמו את הגומות, למען יהיה לאות לכל בני הנוער שישתקעו בלימוד התורה בכל מקרה.

כבר בהיותו כבן עשר סיפרו נפלאות על התמדתו, היה שוקע בתלמודו עד ששכח כל אשר סביבו, ולאחר שעות ארוכות היה מבחין בשינוי הזמן שחלף, ומתמה כאילו כל זה קרה בן רגע! פעם אחת, בעוד הקהל עומד בשמו"ע של ערבית, הוא כבר סיים תפלתו, עלה על האצטבה שבבית הכנסת לקחת משם ספר, ולאצטבה היו עולים בסולם, ושקע בספר, ולא שם על לבו שכבר סיימו תפלת ערבית.

בשעות הערב המאוחרות התפזרו כולם לביתם, והוא עודנו מעיין בספר העמוק, ובהיות האצטבה בקצות הכ"נ לא הבחין בו אדם בעמדו כך כמעט בסכנה - כשרגלו אחת על המדף והשניה על הסולם בשליכה העליונה, ורק בבוקר בא השמש וגער בו:

רד מהר! ויען: "האם כבר אמרו ברכו"? ויהי הדבר לפלא לכל, שילד קט, יוכל כל כך להתעמק ולהתרכז בלימודו, ויהי מעשה זה לחיזוק ברכים כושלות בכל הישיבות בזמן ההוא.

בהיותו סמוך לבר מצוה נשלח לאישישיוק שהיתה מפורסמת בתלמידיה המצוינים, ובראשה עמד הגאון הגדול רבי משה דנישבסקי זצ"ל, לימים רבה של סלבודקה ובעל שו"ת "באר משה". שם

עשרות פניות מגיעות מדי חודש בחודשו אל "מכון נקודה", המוציא לאור עולם חיבורים, חידושים, שיעורים, וכתבי יד בצורה נאה ומתוקנת. בין הפונים הרבים, נמנים גם העוסקים בתורתם של הגאון רבי זרחיה סגל זצוק"ל - מרבני תל אביב, ואביו, הגאון רבי שפטיה זצוק"ל, תלמידו של מרן ה"האור שמח", אשר נתכנה בשם "העילוי מינישקעל".

בינות לכל הכתבים הנמצאים בעריכה מתקדמת על ידי "מכון נקודה", נמצאה תגלית יקרת ערך: פנקס, שבו נרשמו עדויות מכלי ראשון על רבינו מאיר שמחה מפי תלמידו רבי שפטיה זצוק"ל. רבי שפטיה למד אצל מרן הגר"ב ליבוביץ בשיבתו בסלבודקא 'כנסת בית יצחק', ולאחר מכן גלה לקבל תורה מפיו של האור שמח בדווינסק, ובנו, הגאון רבי יהודה זרחיה זצוק"ל כתב את תולדותיו מפיו. פרטים רבים הרשומים שם טרם התפרסמו, והם שופכים אור חדש על חייו של האור שמח. שלינו פניני אורה מתוך הפנקס, והרי הם מאירים לפניכם, כלשונו העשירה והמרתקת של הכותב.

"הגר"א השני"

כבר בילדותו הפליגו מאד בשבחיו, ואומרים שהגאון שבדור ההוא מרן הגאון רבי יוסף דב סלובייצקי זצוק"ל בעל בית הלוי אמר עליו שזהו הגר"א השני! כח תפיסתו היה כמעט בלתי מוגבל וזכרונו היה נורא, וגם שקידתו הרבה והנשגבה עמדה לו בצרף כח החידוש המקורי שבו, כך שכבר הוכתר לגאון בעוד טל הילדות עודנה על שפתותיו, וידוע היה בסביבתו בשם "העילוי מבלטרמיניץ".

כשהיה בן שש שנים והקשיב לשיעור בחומש שמסר אביו, אינה ד' שאביו לא בא לשיעורו, ונתבקש על ידי הצבור למלא את מקומו, והשמיע אז דברים נשגבים מקוריים אשר כל השומעים התפעלו על עמקם.

הצטיין בשקידתו הרבה, עד שהקימו לה מזכרת נצח בעירו לסמל לכל בני הנעורים, ומעשה שהיה כך היה: בהיותו כבן שמונה, סבל מפצעים ברגליו שגרמו לו סבל רב מאד, והודות להתעמקות המיוחדת בלימודו אשר בה שכח את מכאוביו, ושקד בימים ההם לא פחות מהיותו בריא. תוך כדי לימודו היה מתגרד ברגליו ונחלי דם נהרו מרגליו הפצועות, אשר ברבות הזמנים חפרו גומות עמוקות ברצפת החול של בית הכנסת, והנער השקוע בלימוד לא הבחין כלל בנעשה. לסמל השקידה,

התורה, וכל זה משום שאתם מתעצלים להגות יומם ולילה ממש בתורה. ואם אין אדם יגע עד ששוכח מתי יום ומתי לילה - טרם נכנס לשקידה!"

פעם נסע לאספת רבנים גדולה לקובנה, ובאו כעשרים וחמשה בחורים משיבת סלבודקה לבקרו ולהתפלפל עמו (עתה המה מגדולי ישראל בדורנו), ומצאו חן בעיניו. והתבונן בדרך בני הישיבה אשר היו לו מוזרים במקצת, כי הוא ז"ל לא קיבל את חינוכו בישיבה. כשחזר מהאספה ושאלו אותו מה נעשה בקובנה, אמר: ראשית כל אציין שב"ה ראיתי שיש כחות תורניים צעירים חשובים בישיבות שם.

כאשר התפזרו הרבנים והדיינים מקבלת הדו"ח על הנסיעה שלו לקובנה, אמר אל אאמו"ר: "חבל חבל על מתנה גדולה שאבדה מישראל, היא השקידה. אתם אינכם יודעים כבר מה היא, כי לא ראיתם בכלל שקידה בעיניכם. אילו היתה השקידה עתה כמו שראיתי בעיני בילדותי - היו קמים גדולים ממש בישראל כמו שראיתי לפני! והוסיף: "ואם בדורנו הגענו לכך, מה יהיה בדורות הבאים? הם לא ידעו בכלל על גדולינו ומה שהיו לנו. יחשבו בודאי שמה שאנו מספרים על איכות הידיעות שלהם ובהירות שכלם כל אלו גוזמאות בעלמא, כי לא יוכלו לתאר בעיני שכלם, איך נראו הגדולים שאני עוד זכיתי לראותם..."

פעם נכנס לביהכנ"ס אברך אחד שבא מדרך רחוקה ואבק על בגדיו, רבי מאיר שמחה קפץ אליו, וחייבוקו ונשקו ושאלו לשלומו ומה נעשה עמו. ואמר רמ"ש שהנ"ל היה עילוי גדול בנעוריו, אלא שמשמים סיבבו שיעסוק במסחר ויהיה טרוד כל הימים ואין לו האפשרות לעסוק בתורה במשך כל היום. ובדמעה על עיניו הטהורות ליהוה לדרכו, ואמר: "אילו נחון האברך במדת השקידה, אשר עליה יש בחירה, היו מזכים אותו מן השמים להשאיר בתורה כל הימים, אבל חוסר שקידתו גרמה לו שהגיע למצבו!"

אור שגנוז לצדיקים

משיצאו לאור עולם ספריו "אור שמח" היו לספרי יסוד בישיבות, ועליהם בנו וחתרו גדולי הרמ"ם בשיעוריהם וטובי המוחות בעולם הישיבות. מספרים שהגאון רבי חיים הלוי, כששמע שיצא לאור "אור שמח" לא נח עד שראה אותו ועבר עליו, והפליג מאוד בשבחיו.

ואילו רמ"ש בעצמו אמר, שבני דורו לא רוצים ללמוד את ספרו בכל עומק הריכוז, אלא מעיינים בו בצורה שטחית, ולכן אין יודעים להעריך את הגנוז בו. הוא אמר לאאמו"ר מדוע קרא לספר בשם "אור שמח"? על פי גמ' ערוכה בחגיגה (י"ב ע"א): "א"ר אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם עד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנוז מהן שנא' וימנע מרשעים אורם, ולמי גנוז לצדיקים לעתיד לבא כו', כיון שראה אור שגנוז

הגאון רבי יוסף זאב ליפוביץ זצוק"ל

אחד מאותם בחורים היה הרב הגאון רבי יוסף ליפוביץ, מבעלי המוסר המצוינים, ונשאר אז ללון אצלו, ואמר רמ"ש, שכנראה הבחור כל כך אוהב תורה, שלא הניח לו לנוח אלא אך ורק שישב עמו וילמדנו תורה עד אור הבוקר, כי הבחור הזה נכנס אתו במשא ומתן ללא תת לו מנוח. והדבר מצא חן בעיני רמ"ש, ואמר: ב"ה שיש בחורים כאלה.

על גדולי התורה והישיבות

היה אומר על הגרי"ד הלוי מברסק זצ"ל בעל "בית הלוי": "במוחו דלק נר (כלומר: שכלו היה בהיר מאד מאד) ממנו אי אפשר להוציא (פון איהם) קען מען נישט אוועק נעמען", כלומר, אין לחלוק עליו כי הצדק אתו בכל דבריו שהם עמוקים וחודרים. והיה שותה בצמא את דבריו, וגם היה סובר שבידו לחנך את תלמידיו שיהיו למאורות.

ולכן בבוא אאמו"ר לפניו והוא מתלמידי כנסת "בית יצחק" של הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, לא העריכו בהתחלה כראוי, אבל אחרי שהרצה לפניו דברי תורה ומצא חן בעיניו, וגם אמר לו מתורתו של ר' ברוך בער עלה ערכו בעיניו ואמר: "זיי קענען האדעווען ואויילע" (בכוחם לגדל מצוינים). כי אהבת התורה שקננה בו עלתה על כוחות הנפש האחרים הרואים אך ורק בוולאז"ן את האוטוריטה של גדלות בתורה, והיה אומר כמה פעמים: "לערנען אשטיקעל גמרא דארף מען ביי ר' ברוך בער גייען" (להבין היטב עומק סוגית גמרא צריך בחור צעיר ללכת אל ר' ברוך בער).

הוא היה אומר לאאמו"ר: "בוא וראה מה בין החינוך של בני ישיבות לפנינו לחינוך היום, בזמני לא היה מעיז להכנס אל גדול בישראל להתוכח בלימוד, אלא ת"ח גדול ששמו הלך לפניו ומילא כריסו ממש בש"ס ופוסקים, ולא היתה ידיעה נעלמת ממנו. ועכשיו הנה אתה (אאמו"ר) היה אז בן ח"י שנה, והיה מכונה "העילוי מינישקעל" בא אלי ומתוכח אתי ועומד על דעתך בתוקף, כאילו שאתה צודק ואי אפשר לומר אחרת. ומי נתן לך את הכח והאומץ הזה? רק החינוך של בני הישיבות היום הזה, שמראים לכם את המאור שבתורה, חודרים איתכם לנקודות המרכזיות בכל נושא, ואתם מדמים את עצמכם שכבר נכנסתם לפני ולפנים ואתם מבינים את הנושא, למרות שבעצם באותו הנושא עצמו שאתם עוסקים בו, אינכם מכירים אותו לכל פרטי פרטיו בשיטות הראשונים והפוסקים".

הוא ז"ל היה אומר 'כל בחור בישיבה הוא עולם! כלומר, ערכו לא יסולא בפז, הן מצד עצמיותו, והן מצד ערכו החינוכי להפוך את כל הבאים בסביבתו לטובה. ואמר שלא נכון נוהגים הרבה מהנגידים שלא בוחרים חתנים מופלגים בימינו בגיל רך, כדי לאפשר לבחורים ללמוד תורה מתוך שקידה רבה בטהרה.

"חבל על התורה שנאבדת מישראל!"

הוא היה אומר: "חבל חבל על התורה שנאבדת מעם ישראל, כי 'כשרונות' יש הרבה בישראל, אבל תורה יש מעט, כי לא לומדים, והשקידה נאבדת. והנה אתם בישיבות היום לומדים רק ענינים מיוחדים, כמו 'יאוש' ו'שינוי' ו'שליחות' וכו', וכל עיונכם רק בהעמקת המושגים הללו, ואינכם יודעים כלל מהעושר הגדול והעצום שיש לנו בכל מכמני

עזר כנגדו

את רעיתו הרבנית היה מכבד מאוד, והעריך את ידיעותיה העצומות בשטחי הדרוש והמוסר. והיה אומר עליה שהיא בקיאה בספרי העיון כמו האלשיך הקדוש והשל"ה הקדוש ומנורת המאור, ובפירושי החומש ועוד.

ואם בא דרשן לעיר והוצרך ליטול רשות ממרא דאתרא להופיע בפני הצבור, היה נשלח לומר דברי תורה לפני מעלת כבוד הרבנית, ואם היא אמרה שבחו, מיד היה כותב ומפזר עליו רמ"ש כל מיני תהלות, ובאם ח"ו לא מצא חן בעיניה, היה נמנע מליתן לו רשות הדיבור בצבור. גם את סוגי התהלה והכשרון היתה היא קובעת, אם פה מפיך מרגליות (בעל כח הדיבור) או שנון (חריף) או צדיק תמים וכו'. ולא קל היה למצוא חן בעיניה. כי בקיאותה בספרי הדרוש והמחקר היתה גדולה, ותמיד העירה כי כבר כתוב רעיון זה בספר פלוני, ואין זה מקורי...

ובעתות חדוה הראה את מכתב הרבנות שקיבלה רעיתו מהעירה קריסטשליע, שבהשתוקקם לקבל את רמ"ש כרב במקומם, ובידעם שימאן לקבל רבנות כה פעוטה מכל הבחינות, שלחו "כתב רבנות" בתארים נפלאים לרעיתו שהיא מתקבלת לאלוף לראשם ורב העיר, וכל אשר יצא מפיה הטהור יעשו ללא שום היסוס, והיו בטוחים כי מכתב זה ימשוך את האשה הצעירה שתתיישב בקרבם, ועל ידי כך ממילא יזכו בכתרה של תורה שיכהן אצלם רמ"ש כרב... ואמר: "היא עצמה ראויה לכתב הרבנות ברוב ידיעותיה וצדקותה, וצדקה קהלת קריסטשליע שהכתירה בתארים הראויים לה".

בת יחידה היתה להם, מושלמת בכל המעלות, הן בחינוכיותה בהיותה דומה לאביה, והן בפנימיותה שהיתה בעלת זכרון עצום פיננמלי ממש וזכרה כל אות מן התנ"ך והמשנה בעל פה, והפתיעה את כל מי שבא בקשרי דברים אתה, ונישאה לגאון רבי אברהם לופטביר בעל 'זרע אברהם'.

מיד אחר נישואיה חלתה, ואחר זמן נפטרה, ואחריה נפטר חתנה מרוב צער. אך כל אלה לא עמדו לשבור את רוחו, וכשם ספרו הטהור "אור שמח", כן היה תמיד מאיר פניו לכל אדם, ושמח בכל לבבו באמת, באמרו תמיד "ברוך ד'". ולא נהג כמאמר החכם שישים 'עצבותו בלבו וצהלתו בפניו', אלא היתה שמחה בלבו גם כן, וכדברי חז"ל: "מה יתאונן אדם חי" - דיו שהוא חי.

ולא זו בלבד שהוא בשמחתו וקבלת עול היסורים עליו באהבה כצווי חז"ל שצריך לקבל את היסורים בשמחה, אלא גם השתדל בכל מאמציו לשמח את נפש הרבנית בכל דברי בדיחות וחידודים כל הימים. ואמר: "אני עוסק בתורה שנאמר עליה 'פקודי ד' ישרים משמחי לב', וזוכה ב"ה לשמחה ומודה לד' על כל החסדים שעושה עמדי, כי הכל המה חסדים אלא שמתלבשים ונראים ח"ו כיסורים; אבל רעיתי הרבנית שפטורה ממצות תלמוד תורה, אע"פ שעוסקת בתורה אפשר שלא זוכה כל כך לשמחה

הגאון הרידב"ז מסלוצק זצוק"ל

ואח"כ התחילו להתנצח בלימוד, והקים הרידב"ז רעש עצום בהתלהבותו, וקפץ על השולחן ממש עם המקל בידו ואמר להרביץ ברמ"ש ברוב התלהבותו עד שיוודה על דבריו. הרבנית שנתעוררה לקול רעש גדול זה נכנסה, והביאה כיבוד תה ועוגות, כי הבינה שלפניה אדם גדול מגאוני הדור. וכשנרגע הרידב"ז, נפל על צואריו לפייסו ולנשקו, ואמר לו רמ"ש שאמנם זיכהו אביו לידיעה בתורה ואשרי אביו שלימדו תורה, ואעפ"כ הוא טעה בויכוח שלו לרוב התלקחותו ואש התורה הק' שאחזה בו מבלי השיש אל לבבו דעת רעהו. ותוך כדי כך הבחין הרידב"ז שהרכבת שלו כבר נסעה והיה מוכרח להמתין לרכבת אחרת.

הדרושה כמצווה עלינו, לכן אבקשך לשמח אותה באיזה מעשה יפה שתספר לה".

אהבת התורה ולומדיה

לא עמדו בפני אהבת התורה שלו שום קשיים, ועל אף גילו הגבוה היה קם משנתו ומהלך אנה ואנה עד שזכה להבהיר לעצמו את הנקודה שבה התקשה, ואף פעמים הילך ממש כל הלילה ולא נתן מנוחה לעיניו מזממת איזה קושיא בתורה, או איזה שאלה שלא נתבררה, או איזה תלמיד חכם גדול אורח שהרצה לפניו את דברי תורתו, ורמ"ש כדרכו סותר הכל ובונה מחדש, ובסגנונו המיוחד - חריפות מלווה בקיאות שנונה ועמקות ומתיקות ובהירות מופלאות.

ומעשה שהיה בהגאון הרידב"ז מסלוצק זצ"ל שנסע ברכבת ועבר בדוינסק לאחר חצות הלילה, ובשהות הרכבת כמה שעות בתחנה בא לביתו של רמ"ש, ודפק על הדלת במקלו, ותמה: "עכשיו כבר ישנים? מתי לומדים?" (רצה לומר: ביום הרי טרודים בעסקי הצבור, ורק בערבים אפשר להתמסר ללימוד תורה בשקט).

פתח לו רמ"ש, וביקשו לבל העיר את הרבנית החלשה והזקנה, ולדבר בלי התלהבות יתירה, ובהיות שאין להוציא שום ספר מבלי לעבור את חדרה של הרבנית, לכן למען כבוד הרבנית נא לשוחח רק בעל פה מבלי עיין בשום ספר. נאות הרידב"ז ואמר: "טוב, נלמד מסכת יחידיו", יעץ לו רמ"ש: "נלמד מסכת שבת". אמר לפניו הרידב"ז כחמשים דף גמ' על פה כלשונם וככתבם, ואגב העבירו ביניהם את שיטות הראשונים בזה. רצה רמ"ש לתהות על קנקנו אם באמת הוא בקי בכל הש"ס או רק במסכת זו, וכך החליף את המסכתות כמה וכמה פעמים, ונדהם מגדלותו בתורה בשיגרא דלישנא בבלי וירושלמי.

ואח"כ התחילו להתנצח בלימוד, והקים הרידב"ז רעש עצום בהתלהבותו, וקפץ על השולחן ממש עם המקל בידו ואמר להרביץ ברמ"ש ברוב התלהבותו עד שיוודה על דבריו. הרבנית שנתעוררה לקול רעש גדול זה נכנסה, והביאה כיבוד תה ועוגות, כי הבינה שלפניה אדם גדול מגאוני הדור. וכשנרגע הרידב"ז, נפל על צואריו לפייסו ולנשקו, ואמר לו רמ"ש שאמנם זיכהו אביו לידיעה בתורה ואשרי אביו שלימדו תורה, ואעפ"כ הוא טעה בויכוח שלו לרוב התלקחותו ואש התורה הק' שאחזה בו מבלי השיש אל לבבו דעת רעהו. ותוך כדי כך הבחין הרידב"ז שהרכבת שלו כבר נסעה והיה מוכרח להמתין לרכבת אחרת.

הרבנית אמרה לאאמו"ר (רבי שפטיה סגל): "אורחים אני מוכנה לקבל ובפרט גדולי ישראל, אבל קשה לי עם הרידב"ז, כי לרוב שקידתו העצומה אשר אין מעצור לפניו לא יום ולא לילה וכו', ובעלי גם הוא מפליג בגדול ידיעותיו ושקידה יש בו, איננו נוהג בנימוסים המקובלים". מתוך מעשה זה משתקפת אהבת התורה ולומדיה של רמ"ש בזקנותו.

הזכרון הגדול מאדיו

המשך מעמוד 15

הוא היה חביב ואהוב על הבריות, ואם אדם הסתכסך עם מי שהוא ואף על מה בכך, אמרו זה לזה 'אין להתבייש מרבי מאיר שמחה, נכנס אליו ואשר יאמר נעשה'. ותמיד נמנע מעשות פרוה, ובשום פנים לא נענה לכתוב גיטין אלא במקרים יוצאים מהכלל.

הרבה פעמים הוצרך לחבל תחבולות שונות כדי להשכיך שלום, כגון, כאשר האשה סיפרה מצרות לבבה התחיל רמ"ש לבכות על צערה וביקש להזמין את האיש, וכשהנ"ל בא ומצא את רמ"ש בוכה ומיצר על האשה האומללה שינה את דעתו ונהפך לאיש אחר לטובה.

הוא ז"ל לא היה יכול לסבול אנחה, וכאשר באה איזה אשה לפניו ובכתה על היחס הקשה של בעלה אליה או על בניה שאינה מצליחה בחינוכם וכדומה, היה בוכה אתה יחד, עד שנרגעה האשה ואמרה לו: "רבי! אל תצטער עלי", ואז ניגב את דמעותיו. ואם הצליח להשכיך שלום אצלה ולמלא בקשתה היה שמח מאד ואומר: "ברוך ד' שנתגלגלה זכות על ידי".

אם העיז מי שהוא לשלם לו אחרי השכנת שלום וכדומה, היה נפגע ואומר: "אל תתן שכרי בדבר של מה בכך" (כלומר: שכר מצוה גנוז עמי לעוה"ב, ואל תשלם לי בעוה"ז), וכשהפצירו בו אמר: "אם עשיר אתה, תן לקופת צדקה בעיה, ותביא לי איזה אישור".

תושבי דוינסק בקשו להחליף את הריהוט הישן בביתו, אך הוא סירב בכל תוקף, וכשעמדו על דעתם אמר להם: "אנא! אל תעשו דבר נגד רצוני!" וכשהיה נוסע למרינבאד בכל קיץ בגלל מחלת הסוכר שממנה סבל, היו מביאים מהקהל הוצאות הדרך ומוסרים לרבנית, והיה אומר: "זהו היום הקשה לי ביותר מכל השנה". אבל הרבנית לא סרבה לקבל את ההוצאות שהיו הכרחיות לבריאותו.

רבי מאיר שמחה קיבל כתב רבנות מהגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל אב"ד דעיה"ק ירושלים, המזמינו לבא ולכהן כרב בירושלים. ומה חשקה נפשו להשתכן בעיר הקדש מושו חיינו. אך ידע ששם קיימת מחלוקת גדולה בין העדות, ועכשיו לעת זקנה אין כחותיו אתו להשתלט עליהם כראוי. ומאחר שקרוב לודאי שאש המחלוקת לא תוכל להכבות על ידו - אין רצונו לשכון במקום מחלוקת, ולו תהיה זו ירושלים העיר הנבחרת!

של רב אחר הוא הגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל, והם העריכו מאד את רמ"ש, ולא עשו דבר נגד רצונו.

הנהגתו היתה מתחלפת; בביתו בצנעה היה נוח כקנה, ובציבור, בהיותו לבוש בגדי שרד ותפארת, היה קשה כארו. הוא ידע את התחום בין 'רבי מאיר שמחה האיש' - ובין 'רבי מאיר שמחה המנהיג בעיר', ובמקל נועם נשמעו לו בני העיר, שקבעו עתים לתורה ולתעודה, ועם הארץ היה לזרע בעיני ההמון, עד ששימשו בתור מורי הוראות אצלו בקיאים מופלגים בכל הש"ס והפוסקים והתנהגו באופן נאות לבריות.

◆ ◆ ◆

לביתו של רמ"ש באו אנשים להתיעץ על דברים של מה בכך ומעולם לא הקפיד, כגון: איך לספר את הבן באיזה תפוסות, ואיזה מלמד לקחת עבורו, איזה שידוך לקחת, אם לעזוב את המקום ולנסוע לאמריקה, אם לעשות משהו חדש בעסק וכן הלאה. ואף פעם לא אמר רמ"ש אני עסוק, תחכו קצת וכדו'. החדרים בביתו היו תפושים על ידי כמה אנשים שחיכו לעצתו, שלכולם ענה בבהירות לכל אחד לפי דרכו, לנבון בחריפות, לתם בתמימות, ולצדיק בצדקות.

החזן המפורסם שלמה רביץ מת"א אמר לי בטרוניה: "אצל ר' מאיר שמחה בדוינסק יכלו להכנס בכל עת ובכל שעה ללא הזמנה וללא הגבלה, ולא עצר שום שמש שום אדם, ואילו אצל הגדולים שלנו בארץ אין להכנס אלא בשעה מסוימת, ובכמה הגבלות..." (עניתי לו, שאין הדברים נכונים, רמ"ש היה גאון הדור ההוא, אלא שדוינסק עיר קטנה ואוכלוסיה מועטים לכן היה לו סידור כזה, ואילו כאן ב"ה ערים גדולות...)

טוב ומטיב

לב רך היה לו ולא היה יכול לראות בצרת אדם. וביום שסיפרו לו צער ולא היה בכחו לעזור ולהושיע, היה נרגש במשך כל היום ומעתיר לד'. על עצמו אף פעם לא שמעו אותו מתחנן ומעתיר מד', ואילו על אחרים היה נשבר ואומר: "מה תעשה המסכנה? רבש"ע חמול עליה". וגם רעייתו היתה עזר כנגדו ומתפללת על הזולת כל הימים.

תמיד היה מתהלך ואומר: "האם יצאתי ידי חובתי בעולם?" והיה מתכנס בתוך עצמו לטכס את המקסימום שבידו לעשות לטובת הזולת ולהרמת כבוד התורה והאדרת שקידתה. ואכן חפץ ד' בידו הצליח בכל אשר פנה.

לצדיקים שמח שנא' אור צדיקים תשמח", הרי מפורש הוא שהאור שמח כשנגנו לצדיקים.

על כל חבילות האגרות וההשגות שהגיעו מקצוי ארץ על ספריו "אור שמח" היה אומר: "מה לעשות אם אינם רוצים ללמוד את ה'אור שמח', אלא להשיג על ה'אור שמח'?! ואעפ"כ היה עונה ובקצרה כדרכו על הכל, בהעריכו את היגיעה אף שאיננה בעלת ערך תורני.

פעמים רבות ביקש מבני ביתו שהם יענו במקומו, ואאמו"ר הרבה פעמים עשה כן. ואחד מהרבנים לְחם על אאמו"ר במכתביו שרצונו שלכל הפחות לא יענה עד שיקריא את ההשגות שלו לפני רמ"ש, וגם ישמע משהו מפיו בזה. ורמ"ש לא אבה לשמוע פעמים רבות באמרו: "מה יש לקרוא?! לא מוצאת חן בעיניו דעתי וסברתי, מה אעשה? אילו קושיא מצא לי ניחא, אבל סברא? לדעתי הוא לא ירד לעומק הדבר! יתעמק ויראה. אתה מורשה לענות בשמי, אך תכבד אותו בתארים רבים למען לא יחלש בלימודו ולא יצטער אפילו כמלא נימא". מזה נראתה אהבת התורה ולומדיה שקיננה בלבו, שהשתדל לא לפגוע אף במשהו בכבוד התורה, ואף שאיננה על הרמה שהוא העריך לגבוהה.

כשבקשו ממנו את ספריו "אור שמח", היה שואל מה יעשה בהם, ואם הוא בן תורה וכו', לא נאות למכור אותם בשום תמורה של ממון אלא ע"מ לעסוק בתורה מתוכם, ואמר: "אם להעמיד בארון - הרי אצלי עומדים בכבוד". וכך קרה שרוב ספריו "אור שמח", שהדפיס נשארו בביתו ולא הוצאו לשוק. והיה אומר לפני שנגש לספרו "אור שמח": "עכשיו נגש ללמוד את הספר אור שמח, שחובר ברצון אבינו שבשמים לתועלת דורות" (א.ה. נוסח זה גם קבע הוא בשער ספרו).

ברבנות דוינסק

רמ"ש נהג את נשיאותו ברמה. עוד בילדותו ביקר ספרים בחריפות ולא חת מפני כל, ואח"כ בביאליסטוק לא נרתע מהוכיח את רב העיר - גאון בין גאוני הדור, על כמה דברים שלא היו לפי רוחו בתורה, וביושבו בדוינסק לא נשא פנים. ואף שלרב העיר הקודם רבי ראובן (דנבורג, בעל ה'ראש לראובני') קרו מקרים לא נעימים לרוב רכותו, אצל רמ"ש מעולם לא קרה כדבר הזה. וכבר בראשית בואו הבחינו שידו תקיפה, הוא ביטל את תורתם של אלה שלא היתה על הרמה הנאותה, ולא הסתיר ולא החניף לאף אחד מהם. והנהיג את כל הסיעות בעיר, לבל תשלוט בהם אש הפרוד וההתחרות בין האישים העומדים בראש, ולא היתה מחלוקת בעירו. גם החסידים קבלו מרותו אע"פ שהיו תחת שלטונו